

1611

REVISTA DE HISTORIA DE LA TRADUCCIÓN
A JOURNAL OF TRANSLATION HISTORY
REVISTA D'HISTÒRIA DE LA TRADUCCIÓ

NÚMERO 2 ISSUE 2

2008

LES TRADUCCIONS DE JANE AUSTEN AL CATALÀ Victòria Alsina

Departament de Traducció i Filologia
Universitat Pompeu Fabra

La versió original del present article va aparèixer al llibre *Llengua i estilística en la narrativa de Jane Austen. Les traduccions al català* (Eumo Editorial, 2008). El text que aquí es presenta ha estat ampliat per tal d'incorporar les darreres versions de Jane Austen al català.

Les obres de Jane Austen en el món

Jane Austen va tenir admiradors al Regne Unit des de la publicació de les seves primeres novel·les, però durant la seva vida no assolí mai, ni de bon tros, la gran popularitat i èxit d'autors com Samuel Richardson, Fanny Burney o Walter Scott, avui molt menys considerats. Segurament si hagués viscut més temps hauria conegut la fama, però, tot i que va morir força jove, als 42 anys, al final de la seva vida ja era una escriptora coneguda i valorada per un gran nombre dels seus contemporanis; Walter Scott, coetani seu, en va escriure ressenyes elogioses; el Príncep Regent (el qui després fou el rei Jordi IV) era un gran admirador de Jane Austen i tenia una col·lecció de les novel·les completes de l'autora a totes les seves residències.

Tanmateix, la fama de l'escriptora començà a créixer de manera més notable uns anys després de la seva mort. Diu Bruce Stovel:

Fins a la publicació de *A Memoir*,⁽¹⁾ que va tenir lloc el 1870, les novel·les de Jane Austen van tenir un públic reduït, tot i que creixent i devot. [...] A partir de l'aparició de *A Memoir* el 1870 es produí una allau de noves edicions de les novel·les, moltes il·lustrades, i una munió de nous estudis biogràfics i crítics. (1997: 232)

Així doncs, es pot assenyalar el 1870 com la data en què passa de ser una autora amb un cercle d'admiradors relativament reduït a ser molt més àmpliament coneguda i popular. D'aleshores ençà no ha deixat mai de fer-se més famosa a mesura que passaven els anys.

El renom de Jane Austen va traspasar molt de pressa la frontera del seu país, o més aviat caldria dir de la seva llengua, perquè era natural que als altres països de parla anglesa hi fos tan coneguda com al seu. Actualment són innombrables les llengües a les quals han estat traslladades les seves obres i és una de les escriptores més conegudes del món.

No forma part dels objectius d'aquest treball tractar amb deteniment de la sort que ha corregut la novel·lista arreu del món, i d'altra banda tampoc no hi ha temps ni espai per fer-ho, però com que és rellevant fer-se almenys una idea de la seva situació en les literatures de les altres llengües, sobretot de les més properes al català, sí que s'abordarà aquest tema de manera breu, tot mencionant els casos de les traduccions franceses, alemanyes i italianes abans de fer un comentari general sobre la presència de l'autora en altres llengües i sobre les versions cinematogràfiques de les seves obres.

Les primeres traduccions que se'n van fer van ser al francès: al catàleg de la Bibliothèque Nationale de Paris s'hi poden trobar versions franceses de les seves obres fetes molt pocs anys després de l'aparició de l'obra original: el 1815 es va publicar *Raison et sensibilité, ou les Deux manières d'aimer* (recordem que l'original, la primera obra de l'autora que es va publicar, havia aparegut el 1811) i el mateix 1815 també es devia publicar la primera versió francesa de *Pride and Prejudice*.⁽²⁾ El 1816 apareixen *Le parc de Mansfield, ou Les trois cousines (par l'auteur de «Raison et sensibilité, ou Les deux manières d'aimer»*, se'ns informa),⁽³⁾ que havia aparegut en anglès el 1814, i *La nouvelle Emma, ou Les caractères anglais du siècle (par l'auteur d'«Orgueil et Préjugés»*, s'informa el lector), la versió original de la qual només havia aparegut uns mesos abans, el desembre del 1815. El 1821 apareix *La famille Elliot, ou L'ancienne inclination* (una versió de *Persuasion*), de la qual s'informa que és una «traduction libre de l'anglais», i el 1824 es publica *L'Abbaye de Northanger*. El 1824, doncs, set anys després de la publicació de les dues darreres novel·les en versió original, ja es podien llegir totes en francès. No hi ha dubte que es tracta de la llengua en què l'autora està més ben representada: durant el segle XIX van aparèixer noves traduccions d'algunes de les seves obres, i al segle XX han estat traduïdes totes diverses vegades, sense comptar-hi les múltiples reedicions; *Pride and Prejudice*, com era d'esperar, és la que suma més versions diferents: onze només al catàleg de la Bibliothèque National de Paris. I a partir del 1980 també s'han fet versions de les obres menors i de les inacabades; l'última que s'ha publicat ha estat *Lady Susan*, el 2006. Una altra dada

que cal tenir en compte és que durant els anys 90 s'han editat dues vegades les seves obres completes.

Ens informa Gilson (1982) ⁽⁴⁾ que durant el segle XIX es van traduir obres de Jane Austen a l'alemany, al danès i al suec. Al segle XX, aquestes traduccions esdevenen molt nombroses: per a l'alemany, per exemple, es troben, al catàleg de la Deutsche Nationalbibliothek, deu traduccions diferents de *Pride and Prejudice*, nou de *Sense and Sensibility*, vuit d'*Emma* i almenys tres de totes les altres, incloses les obres menors, sense comptar-hi un nombre elevadíssim de reedicions constants de gairebé totes. Dos aspectes que criden l'atenció en examinar els catàlegs de les biblioteques alemanyes són, en primer lloc, que la majoria de traductores de Jane Austen són dones; i, en segon lloc, que sembla habitual encarregar a un mateix traductor o traductora diverses obres d'un autor (o en aquest cas, autora); des dels anys 40 fins a l'actualitat es poden trobar almenys cinc casos de traductores (perquè es tracta majoritàriament de dones) que han fet versions alemanyes d'almenys tres obres de Jane Austen; hi ha una parella, Ursula i Christian Grawe, que entre finals dels anys 70 i començaments dels 80 va traduir les sis novel·les de l'autora. És probable que la primera d'aquestes dues tendències (o polítiques) de les editorials respongui a la idea que, en la mesura que la manera d'expressar-se d'homens i dones presenta algunes diferències, qui millor pot recollir en la seva llengua una veu femenina és una altra dona; i que la segona respongui a la voluntat d'unificar l'estil i la qualitat de les versions d'un mateix autor o autora, amb el doble objectiu que el traductor o traductora arribi a conèixer a fons el pensament i l'estil de l'autor en qüestió i que els lectors de la llengua meta percebin les versions resultants com a procedents efectivament de la mateixa ploma; es tracta d'una política que ens diu molt sobre els objectius de qualitat que es proposen les editorials que la practiquen.

La incorporació d'Austen a les llengües del sud d'Europa va ser més tardana. Més avall es parlarà del castellà. Per a l'italià ens diuen Agorni i di Giovanni (2004: 231-362) que el 1932 va aparèixer la primera versió de l'autora en aquesta llengua, *Orgoglio e Prevezione* (*Pride and Prejudice*, naturalment!), que també ha estat la més popular i traduïda, amb vint-i-set versions diferents fins a l'actualitat; entre aquesta data i el 1961 es van anar publicant les sis novel·les, totes les quals han estat traduïdes i reeditades diverses vegades.

Sembla, doncs, que el segle XX ha estat el segle de l'expansió de la fama d'Austen per tot el món: ens diu Gilson (1982) ⁽⁵⁾ que durant aquest segle l'escriptora es va traduir a un nombre enorme de llengües, algunes molt insòlites des de la perspectiva europea: esmenta traduccions de *Pride and Prejudice* al sinhalès, tai, turc, coreà i japonès. Amb el temps Jane Austen ha arribat a tot el món; primer, com acabem de veure, mitjançant les traduccions, i després mitjançant les adaptacions de les seves obres al cinema i els doblatges de les adaptacions. Les pel·lícules, al seu torn, han propiciat que es fessin reedicions i noves traduccions de les obres originals, ⁽⁶⁾ i actualment Austen s'ha convertit en un fenomen de masses. ⁽⁷⁾ De fet, com observen MacDonald i MacDonald (2003: 1), és evident que les pel·lícules han aportat a aquesta autora una quantitat de lectors que ella mai no hauria imaginat. No cal continuar amb aquesta línia, perquè ja s'hi ha dedicat llibres sencers, i amb el que s'ha dit ha quedat prou clara la importància i el reconeixement de la seva obra (i de les recreacions de la seva obra) a nivell internacional.

La gran difusió que ha tingut l'escriptora arreu del món, i sobretot en els països europeus, crida més l'atenció, per contrast, sobre la situació en què durant molts anys ha estat en espanyol i encara està en català: aquestes llengües han trigat més que altres llengües europees a incorporar-la al seu patrimoni literari, com es veurà a continuació.

Les traduccions de Jane Austen al castellà

La primera traducció de Jane Austen al castellà de què es té constància és una versió de *Persuasion* feta per Manuel Ortega y Gasset que data del 1919. Després d'aquesta no han deixat mai d'haver-n'hi, força espaiades al començament i més seguides en els darrers anys: en una recerca en diferents catàlegs de biblioteques espanyoles, ⁽⁸⁾ s'han trobat les següents traduccions d'Austen al castellà (sense comptar-hi les reedicions): cinc de *Northanger Abbey*, realitzades entre el 1921 i el 1983; tres de *Sense and Sensibility*, fetes entre el 1993 i el 2000, amb nombroses reedicions i un canvi de títol en l'any següent a l'aparició de la pel·lícula del mateix títol; disset de *Pride and Prejudice*, com era d'esperar la més traduïda, de la qual s'han fet versions de manera continuada des del 1924 fins al 2002 (tot i que cal dir que, com que sovint no hi consta el nom del traductor, no sempre es pot saber amb certesa si realment es tracta de traduccions diferents); set traduccions diferents d'*Emma*, la primera, de José M. Valverde, del 1971 i la darrera del 1997; tres traduccions de *Mansfield Park*, la primera publicada el 1946 amb el títol *El parque Mansfield* i les altres dues el 1995; deu de *Persuasion*, la primera, ja esmentada, del 1919, i la darrera el 2004; i a partir del 1984 fins i tot hi ha traduccions a l'espanyol de les obres menors i inacabades: *Love and Freindship*, *Lady Susan* (tres versions diferents), *The Watsons* i *Sandition*.

De les dades precedents se'n poden treure dues conclusions: en primer lloc, que les obres d'Austen van arribar tard a la llengua espanyola: la primera traducció que se'n va fer és més d'un segle posterior a la mort de l'autora, i fins al 1993 no es va disposar d'una traducció de totes les seves novel·les; es pot comparar aquesta situació amb la del francès, en què el 1815 es va traduir la primera obra i el 1824 ja s'havien traduït totes. La segona conclusió és que sembla que en el segle XX i començaments del XXI es va compensar l'oblit en què s'havia tingut anteriorment l'autora, ja que entre el 1919 i el present (2007) hi ha unes cinquanta traduccions ⁽⁹⁾ diferents que cobreixen la totalitat de la seva obra. De totes maneres, per matisar aquesta dada serà interessant citar algunes de les conclusions a què va arribar M. José Crespo Allué en la seva tesi doctoral, en la qual examina amb gran detall totes les traduccions de *Persuasion* que s'havien publicat en aquell moment, que eren sis, aparegudes entre 1919 i 1958; en el seu estudi demostra que d'entre totes només la primera era totalment original:

Tenemos una primera traducción original, obra de Manuel Ortega y Gasset, tres copias al pie de la letra: Traducciones de Surco, Daguña y Revista Literaria. [Nota a peu de página: Nos referiremos, de ahora en adelante, a las traducciones únicamente por el nombre de la editorial respectiva.] En la publicación de Bruguera, el señor Ruiz de Larios no sólo copia, sino que escribe otra historia, adornando y «embelleciendo» la ya bastante adornada traducción de Ortega y Gasset, cuyo resultado es una novela sensiblera que no tiene ningún parecido con el original. La traducción de Editorial Juventud, tenemos que reconocer, que aunque no pierde de vista la obra original, se apropia de más de la mitad de las frases de Ortega y Gasset. [...]

Hemos comprobado estas seis traducciones línea a línea, más aún, palabra por palabra, para poder afirmar sin temor a equivocarnos, que son un plagio total y absoluto de la traducción a la que nos acabamos de referir. (Crespo 1981: 454)

Si bé és cert, doncs, que a primera vista les versions espanyoles de les obres de la novel·lista realitzades per diferents traductors semblen força nombroses, el que no es pot afirmar és que es tracti realment de traduccions *diferents*, en vista del que ha trobat Crespo i de la marcada tendència al plagi que hi ha hagut durant molts anys en la indústria editorial espanyola en el món de la traducció.⁽¹⁰⁾ També cal dir, però, que aquesta tendència ha anat minvant i que les traduccions que hem comparat personalment (realitzades a partir dels anys 70, la majoria) semblen ser noves versions fetes pel traductor a partir de l'original, en tot cas ajudades de consultes puntuals a traduccions anteriors.

Jane Austen en català

Siguin més o menys nombroses les versions espanyoles de Jane Austen, el cas és que aquesta novel·lista anglesa fonamental estava a l'abast dels lectors catalans des de feia molts anys, però, fins al 1985, només en espanyol (en menys versions diferents del que podia semblar a primer cop d'ull), i, no cal dir-ho, des de molt abans en francès per als que llegien aquesta llengua, que eren una bona proporció de les persones de cultura mitjana fins fa pocs anys. Però no pas en català. Es pot dir que a Catalunya Austen ha estat, des dels seus dies fins als anys 90 del segle XX, francament deixada de banda, i fins i tot ara no està ben tractada. I no és que en català s'hagi traduït poc: si es té en compte el nombre de parlants que té aquesta llengua, el fet que tots són bilingües (cosa que vol dir que des d'un punt de vista purament pràctic les traduccions al català *no són necessàries*) i la situació centenària de subordinació de la llengua catalana, s'ha traduït i es tradueix molt. Però així com fa dècades que es poden llegir en català diverses versions de les principals obres dels clàssics grecollatins, dels grans autors anglesos, francesos, alemanys, italians i russos, i d'alguns autors, com Shakespeare o Molière, les obres completes, en canvi de Jane Austen no n'hi ha cap versió catalana fins que l'any 1985 Eulàlia Preses tradueix *Pride and Prejudice*; i actualment comptem amb una sola versió de cinc de les seves sis grans novel·les. Fins i tot en aquests moments, l'any 2007, d'una de les seves obres, Emma, no n'hi ha cap traducció catalana completa; i l'única versió catalana que existeix de S&S no va aparèixer fins al 2004. Els dos darrers casos són sorprenents: el cas d'*Emma*, perquè és considerada per molts una de les millors obres de l'autora; i el cas de *Sense and Sensibility*, perquè el 1995 es va fer una pel·lícula amb el mateix títol basada en aquesta novel·la, dirigida per Ang Lee, que va tenir un gran èxit arreu del món i que en estrenar-se a Espanya va provocar la reedició de diverses de les traduccions espanyoles existents, amb un canvi de títol respecte d'edicions anteriors per acostar-lo al de la versió cinematogràfica;⁽¹¹⁾ i, en canvi, la traducció catalana va trigar nou anys a aparèixer!

De les probables causes d'aquest abandonament, que són diverses, ja se n'ha parlat a la «Introducció».⁽¹²⁾ Vegem, a continuació, en quin context es van dur a terme les versions catalanes que ara hi ha i qui en van ser els responsables.

Els traductors i les traduccions de Jane Austen al català

Sembla clar que les primeres quatre traduccions catalanes de les obres de Jane Austen (aparegudes el 1985, 1988, 1990 i 1991) són producte de l'embranchida que va agafar a la dècada dels 80 el fenomen de les traduccions a Catalunya, que va propiciar un seguit de col·leccions dedicades a publicar o bé únicament literatura estrangera traduïda al català (en aquesta època ja amb un clar predomini dels originals de llengua anglesa, contràriament al que havia passat anteriorment), o bé una combinació de literatura estrangera i catalana.⁽¹³⁾ Dins d'aquest moviment s'hi poden comptar les dues col·leccions en què han aparegut tres d'aquestes quatre novel·les de Jane Austen: «A tot vent», de Proa, que havia estat relançada el 1983 sota la direcció editorial de Xavier Bru de Sala i Oriol Izquierdo; i «Clàssics moderns», d'Edhasa, iniciada el 1985 sota la direcció de Francesc Parcerisas, totes dues decantades cap a la literatura en llengua anglesa, la segona de manera decidida. L'excepció la constitueix la col·lecció «El club dels novel·listes» de Club Editor, en la qual la traducció sempre havia tingut relativament poca importància⁽¹⁴⁾ i que de fet havia tancat el catàleg l'any 1980, data a partir de la qual es va dedicar de manera gairebé exclusiva a les reedicions, amb menys de mitja dotzena d'obres noves entre el 1980 i el 1995, només dues de les quals són traduccions; en aquest context, l'aparició de *Mansfield Park* en català sembla gairebé una casualitat. En tot cas, la importància creixent en aquella època de l'anglès i del coneixement que es tenia de la literatura en aquesta llengua, juntament amb l'impuls que es va donar a les traduccions, semblen una explicació suficient del fet que en sis anys es passés de no tenir cap traducció catalana d'una autora del relleu de Jane Austen a tenir-ne quatre.

Un altre aspecte que cal esmentar del moment en què es publiquen les traduccions, sobretot les quatre primeres, és que apareixen en ple debat sobre el model de català literari, bàsicament centrat en la qüestió de si el model de llengua que calia seguir era el que havien establert els noucentistes, sobretot Eugeni d'Ors i Carner, vist com a artificios per un sector de crítics i escriptors, o si calia seguir models de llengua més naturals, basats en la llengua parlada, establerts per prosistes com Josep Pla i Mercè Rodoreda. Dels traductors que tractem aquí, el més directament afectat per aquesta situació va ser Jordi Arbonès, ja que la seva prosa fou una de les que van ser explícitament esmentades al llarg del debat, per ser criticada per uns i defensada per altres.

Orgull i prejudici, traduïda per Eulàlia Preses

La primera obra de Jane Austen que va aparèixer en català fou, previsiblement, la més popular, coneguda i divulgada de les seves obres. *Orgull i prejudici* es va publicar el 1985 a l'editorial Proa, com a número 237 de la col·lecció «A tot vent», que, com s'ha dit, feia dos anys que s'havia relançat.

La responsable d'aquesta primera versió fou Eulàlia Preses. Nascuda a Barcelona el 1914, era llicenciada en Filologia Clàssica i va ser una traductora tardana amb poques obres, totes traduïdes de l'anglès menys una, del grec clàssic. La seva primera traducció, del 1965, és la novel·la *The Quiet American*, escrita el 1955 per l'anglès Graham Greene, que aparegué amb el títol *L'americà pacífic*, i que el 1984 fou reeditada amb el nou títol *L'americà tranquil*, tot i que sense altres canvis. Després d'un lapse de 18 anys sense, aparentment, activitat traductora, Eulàlia Preses va traduir del grec clàssic per a la Fundació Bernat Metge *El convit de Plató*, en el sisè volum dels diàlegs del filòsof que apareixia en aquesta col·lecció. I entre el 1985 i el 1995 traduí de l'anglès algunes novel·les clàssiques i modernes: *Orgull i prejudici*, l'obra més antiga de les que va traduir de l'anglès, el 1985; *Una princesa a Berlín*, d'Arthur R. G. Solmssen, de moment l'única traducció catalana que existeix d'aquest autor, el 1990; *L'illa del tresor*, de Robert Louis Stevenson, una de les deu o més versions que s'han fet en català d'aquest clàssic juvenil, el 1994; i *La violeta del Prater*, de Christopher Isherwood, el 1995.

Es pot comprovar, doncs, que *Orgull i prejudici* es troba més aviat al començament de la trajectòria traductora d'Eulàlia Preses, tot i que s'hagués iniciat feia 20 anys: abans només havia fet dues traduccions, de les quals una sola de l'anglès.

Persuasió i L'abadia de Northanger, traduïdes per Jordi Arbonès

Al cap de només tres anys va aparèixer a Edhasa la versió catalana de la darrera de les obres de Jane Austen i, tres anys després, la de la primera, traduïdes per Jordi Arbonès. Totes dues formaven part de la col·lecció «Clàssics moderns», dirigida per Francesc Parcerisas, que entre el 1985 i el 1992 va publicar en català una setantena de títols d'autors moderns, majoritàriament de llengua anglesa (n'hi ha una desena de francesos, quatre d'alemanys, un de rus i un d'italià), entre els quals hi ha grans noms de la literatura en llengua anglesa i fins i tot universal (com Ernest Hemingway, Virginia Woolf o James Joyce). De tots els autors publicats en la col·lecció, només Denis Diderot és més antic que Jane Austen; la majoria pertanyen al segle XX i uns quants al XIX. Jordi Arbonès hi va col·laborar assíduament amb la traducció de tretze obres d'autors diversos entre el 1987 i el 1992.

Així com no sembla que Eulàlia Preses fos traductora professional, Jordi Arbonès ha estat un dels primers catalans a fer d'aquesta activitat la seva única professió. Va néixer a Barcelona el 1929 i va morir el 2001 a Buenos Aires, on havia emigrat a l'edat de vint-i-set anys. Tot i que va passar els darrers quaranta-cinc anys de la seva vida lluny de Catalunya, que no va tornar ni a visitar fins al 1988, va ser un dels traductors catalans més prolífics, i això comptant només les versions que ha fet al català, que no són més nombroses que les obres que ha traduït al castellà. En els anys setanta i vuitanta fou potser el traductor que més va contribuir a la introducció de la literatura en anglès al català.

Arbonès, després d'aprendre anglès de manera gairebé autodidacta i de convertir-se en un lector voraç i entusiasmada de literatura moderna i contemporània en aquesta llengua, sobretot nord-americana, es va dedicar, a partir de finals dels anys 60, a fer de traductor a temps parcial, fins que el 1988 va decidir deixar la seva feina principal, en una editorial, i treballar només en la traducció. En total, entre *La personalitat neuròtica del nostre temps* de Karen Horney, apareguda el 1969, i *Els llibres de la meua vida* de Henry Miller, publicat el 2001, es poden comptar més de noranta obres literàries traduïdes al català, ⁽¹⁵⁾ principalment novel·les i també algunes obres de teatre.

Examinant la llista cronològica d'aquestes versions, es comprova que Arbonès començà traduint novel·la i teatre moderns, que era la seva vocació: sobretot obres nord-americanes (en primer lloc Henry Miller, després Hemingway, Anaïs Nin, Faulkner, Tennessee Williams i d'altres), però també novel·la anglesa, com D. H. Lawrence o Lawrence Durrell. Durant els primers anys gairebé no traduí altra cosa. De fet, Arbonès és un personatge cabdal per a la presència d'aquesta literatura en català: a finals dels anys 80 una part significativa de les traduccions catalanes de tots aquests autors (en el cas de Henry Miller era la major part) eren fetes per ell, i per tant la seva contribució a la literatura traduïda en català, a la presència d'autors fonamentals de la literatura de llengua anglesa en català és decisiva. Fins i tot avui dia, quan han aparegut noves traduccions dels autors que va traduir, la seva contribució continua essent notable. Continuant amb l'examen de la llista de les traduccions, també es pot veure que amb el temps els editors li van començar a encarregar obres clàssiques més antigues, i així traduí, en primer lloc, *Allò que el vent s'endugué* de Margaret Mitchell (1977), després *Washington Square* de Henry James (1981), *La fira de les vanitats* de Thackeray (1984), i els anys 1988 i 1991 *Persuasió i L'abadia de Northanger*, de Jane Austen, que per tant es troben entre les primeres traduccions que va fer d'obres anteriors al segle XX. En anys posteriors va traduir força més autors clàssics: Dickens, Kipling, George Eliot, més Henry James, Poe, Melville, Charlotte Brontë, Wilkie Collins i d'altres. Es comprova, doncs, que les traduccions de Jane Austen es produeixen en un moment de transició de la seva carrera, en què està passant de la literatura moderna nord-americana i anglesa a obres clàssiques anteriors al segle XX, i a altres tipus de literatura, com la literatura infantil i juvenil, i més endavant la novel·la negra i els best-sellers. *Persuasió i L'abadia de Northanger* formen part de les seves primeres incursions en la llengua anglesa anterior al segle XX; es tracta de la llengua més antiga amb què mai va treballar, amb totes les dificultats que això li devia comportar, ja que l'anglès d'aquestes obres és força diferent (tot i que de vegades subtilment diferent) del que ell estava acostumat a traduir.

***Mansfield Park*, traduïda per M. Dolors Ventós**

El 1990, entre les dues d'Arbonès, va aparèixer una altra traducció de Jane Austen al català, *Mansfield Park*, publicada per l'editorial Club Editor com a número 89 de la col·lecció «El club dels novel·listes». Com s'ha mencionat més amunt, enmig de l'empenta que havien agafat les traduccions al català, sobretot de l'anglès, l'aparició d'aquesta, en canvi, sembla que s'hagi produït per atzar, ja que està en una col·lecció que gairebé era tancada en el moment en què es va publicar l'obra.

La traductora, M. Dolors Ventós, tot i que compta amb una obra més reduïda que la de Jordi Arbonès, s'ha dedicat professionalment a la traducció. Ha traduït, gairebé sempre al català, del portuguès, de l'italià i de l'anglès, amb dedicacions diferents en cadascuna de les tres llengües. Només té dos llibres traduïts de l'italià: la primera traducció que va fer (*El castell dels destins encreuats*, d'Italo Calvino), el 1985, i una segona obra que va traduir el 1999. A partir del 1987 va començar a traduir de l'anglès, llengua a la qual ha traslladat fins al 2004 tretze obres d'autors diferents, algunes de les quals grans obres literàries (*El vel alçat* de George Eliot, el 1989; *Jane Eyre* de Charlotte Brontë, el 1992; *Un món sense àngels* d'E. M. Forster, el 1997), potser la més important de les quals és *Mansfield Park*, que va traduir el 1990. I des del 1996 fins a l'actualitat ha estat l'única traductora al català de les obres del popularíssim escriptor brasiler Paulo Coelho, que han estat tots els llibres d'aquest autor, inclosa una adaptació de les obres de Kahlil Gibran: catorze llibres en total, entre el 1996 i el 2006, molts per a col·leccions de l'editorial Proa («A Tot Vent», «Clàssics Moderns», «Beta») i gairebé tots amb nombroses reedicions.

La versió de *Mansfield Park* se situa, doncs, més aviat a començaments de la seva trajectòria traductora, quan feia cinc anys que traduïa i tres que traduïa de l'anglès, del qual havia traslladat unes cinc obres. També es pot observar que es tracta de l'obra més antiga amb què ha treballat, ja que la majoria de les traduccions que ha fet són del segle XX.

***Seny i sentiment* traduïda per Xavier Pàmies**

Seny i sentiment, la cinquena de les traduccions de Jane Austen al català, va aparèixer el 2004 a la col·lecció «Les ales esteses» de La Magrana en la versió de Xavier Pàmies. Aquesta col·lecció es va iniciar l'any 1979 amb una obra de Manuel de Pedrolo i durant els anys 80 i 90 s'hi van publicar un gran nombre de novel·les catalanes d'autors contemporanis (M. Aurèlia Capmany, Pere Calders, Vicenç Riera Llorca, Isabel-Clara Simó, Josep Albanell, Maria Barbal, Jesús Moncada, etc.). A partir de l'any 2000 la col·lecció féu un canvi de direcció i va començar a publicar novel·les traduïdes, que van esdevenir majoritàries. Predominen les traduïdes de l'anglès, però també n'hi ha un cert nombre de l'italià, algunes del francès i de l'alemany i alguna d'escadussera de llengües rarament traduïdes al català (basc, turc, indonesi, etc.). Tot i que se centra sobretot en la literatura contemporània, també ha publicat alguns autors clàssics més antics, gairebé tots del segle XIX: Mary Shelley, Alexandre Dumas, Charles Dickens, Jules Verne o Mark Twain; de totes maneres, l'obra de Jane Austen era, el 2004, la més antiga que s'hi havia publicat.

Xavier Pàmies es dedica professionalment a la traducció des del començament de la dècada dels 90. Més jove que els anteriors (nascut a Barcelona el 1959), compta amb una llarga llista de traduccions (totes al català), sis del francès, setze del portuguès (entre les quals vuit obres de José Saramago) i una trentena de l'anglès, amb les quals s'ha guanyat una merescuda fama de bon traductor amb un català modèlic. Mentre que les primeres versions que va fer són d'autors poc coneguts, a partir de finals de la dècada dels 90 s'ha fet càrrec sistemàticament de noms importants de la literatura en llengua anglesa, sobretot contemporània, o bé llibres amb grans vendes: Kazuo Ishiguro, R. K. Narayan, Isak Dinensen, Cormac McCarthy, Philip Roth, Salman Rushdie, V. S. Naipaul, J. K. Rowling i d'altres. Les traduccions que ha fet d'autors anteriors al segle XX són menys nombroses: W. H. Hudson, sir Richard Burton, Edith Wharton i Jane Austen, la més antiga. *Seny i sentiment*, doncs, se situa en un moment de maduresa en la seva trajectòria professional, quan ja fa gairebé 15 anys que es dedica professionalment a la traducció i té un gran nombre de versions publicades. D'altra banda, només és la tercera traducció que fa d'una obra escrita abans del segle XX.

***Emma*, adaptada i traduïda per Josep Ferrer i Costa**

També cal fer una breu menció a una versió catalana d'una novel·la de Jane Austen que no és només traducció, sinó també adaptació: es tracta d'una obra publicada el 1997 per l'Editorial 3 i 4, dins de la col·lecció «Llibres Clau», dedicada a publicar en català grans obres de la literatura universal adaptades per a escolars, reduïdes pel que fa a la longitud i escrites en un llenguatge planer, que a més del text contenen una introducció força bàsica, un seguit d'exercicis i preguntes sobre el text i un glossari al final. Obres anteriors d'aquesta col·lecció són, entre d'altres, *Antologia poètica* d'Ausiàs Marc, *Històries del senyor Keuner* de Bertolt Brecht, *El Spleen de París. Petits poemes en prosa* de Charles Baudelaire, *El retrat de Dorian Gray* d'Oscar Wilde, *La Barraca* de Vicente Blasco Ibáñez, *L'Odissea* d'Homer, *Dafnis i Cloe* de Longus, o *Kalevala* d'Elias Lönnrot.

El responsable de l'adaptació, Josep Ferrer i Costa (que probablement és valencià, tot i que no s'ha pogut confirmar), llicenciat en Filologia Clàssica, s'ha especialitzat en l'obra de Joan Coromines, del qual, entre altres coses, ha editat mitja dotzena d'epistolaris amb personalitats diverses. A part d'aquesta tasca filològica, entre l'any 1994 i el 1997 va adaptar per a infants, en català, un seguit d'obres de la literatura universal (d'Arcadi Averxenkov, Mark Twain, Edgar Allan Poe, Jack London, Rabindranath Tagore, H. G. Wells, Virgili, Jules Verne i d'altres), que van aparèixer sobretot a la revista *Cavall Fort*. Es pot dir, per tant, que quan va adaptar *Emma* al català tenia una certa expertesa en aquesta tasca i estava acostumat a escriure per a infants. Ara bé, per la diversitat de les llengües de partida amb què treballa, es pot

afirmar que ha d'haver partit, almenys en alguns casos, de traduccions franceses, espanyoles o catalanes i no de l'original. Per tant, no es pot afirmar del cert que la versió d'Emma s'hagi fet a partir de l'anglès. En la versió de Josep Ferrer, *Emma* ha quedat reduïda a menys d'una quarta part de la longitud de l'original, tot i que manté tots els capítols amb el contingut, resumit, de cadascun. El llibre no s'estalvia cap escena ni cap personatge sinó que ho sintetitza tot. Molts fragments, tant de la narradora com dels diàlegs, es mantenen, i això permetrà fer-hi al·lusió quan es comentin les traduccions.

Amor i amistat i Les tres germanes, traduïdes per Dolors Udina

No es pot deixar de mencionar la traducció, apareguda el 2007, de dos petits contes d'adolescència de Jane Austen, traduïts per Dolors Udina i publicats per Angle Editorial dins de la col·lecció El Far. Es tracta d'obres que l'escriptora no hauria pensat mai a publicar, ja que les havia escrit als quinze anys amb l'objectiu de divertir-se i divertir la seva família, i s'ha de dir que no tenen interès per si mateixes sinó pel renom que té avui la seva autora. Angle és una editorial fundada a Manresa l'any 1992 amb voluntat, com diu la seva pàgina web, «de convertir-se en una alternativa al món editorial en català caracteritzada per la recerca de la qualitat». La col·lecció de butxaca El Far, començada el 2006, compta actualment amb nou títols d'obres curtes i poc conegudes de grans autors (Hesse, Rilke, Henry James, Mark Twain, Tim Burton, etc.), totes traduïdes (del portuguès, del japonès, de l'alemany i, les més nombroses, de l'anglès). Dolors Udina és una traductora professional nascuda a començaments dels anys 50 que des del 1986 treballa com a traductora d'obres literàries de l'anglès al castellà i sobretot al català per a diverses editorials. Des dels anys 90 també és professora de traducció a la Universitat Autònoma de Barcelona. Actualment compta amb més de cent obres traduïdes, incloent-hi tant les traduïdes al castellà com al català; entre les del segon grup cal destacar-ne les d'escriptors clàssics en llengua anglesa (John Steinbeck, J. R. R. Tolkien, Winston Churchill, Elizabeth Barrett Browning), de grans clàssics moderns (J. M. Coetzee, Margaret Atwood, Toni Morrison, Nadine Gordimer, Jean Rhys, Raymond Carver, Paul Bowles) i d'autors contemporanis de molt d'èxit (John Grisham, Jean Auel, Carl Sagan, Noah Gordon). Les obres que ha traduït són gairebé totes d'autors del segle XX, amb molt poques excepcions, la més antiga de les quals és Aphra Behn, escriptora del segle XVII.

En el cas del llibre de què tractem ara, només es pot dir que és una llàstima que s'hagi «gastat» una professional tan sòlida i experimentada per a una obra de tan poc pes, quan encara queden per traduir al català una novel·la fonamental (*Emma*), dues obres incompletes (*Sandition* i *The Watsons*) de molta més qualitat que aquesta i una obra epistolar (*Lady Susan*), juvenil però més madura i treballada.

Conclusions

Com s'ha pogut veure, els responsables de les versions catalanes presenten perfils que divergeixen en alguns aspectes i coincideixen en d'altres. Si bé totes les traduccions han aparegut en un espai de menys de vint anys, entre la traductora més gran i el més jove hi ha uns quaranta-cinc anys de diferència. En realitat es tracta d'una diferència petita si tenim en compte que les obres originals tenen al voltant de dos-cents anys d'antiguitat, però tot i així és probable que contribueixi a ocasionar divergències en la llengua i en la visió del món que es dona en el text meta, sobretot a causa de l'evolució que ha fet el català en aquests vint anys pel que fa l'estandardització de la llengua, l'ampliació del nombre de lectors i el gran augment de les traduccions, que fa que al llarg d'aquestes dues dècades hagi creïscut el nombre de traductors professionals i la proporció, entre ells, dels que tenen algun tipus de formació específicament en traducció. Una altra dada que pot tenir rellevància és que tots els traductors que hem vist són barcelonins, menys, potser, Josep Ferrer.

Una segona característica que tenen en comú gairebé tots és el fet de ser traductors i no pas escriptors. A les terres de parla catalana és força freqüent que els escriptors, per completar els ingressos d'unes obres que, per molt sòlides que siguin, forçosament han de tenir un públic reduït, es dediquin a altres activitats del món de la cultura com a l'ensenyament, a escriure articles o assaigs, participar en debats i entrevistes i, en molts casos, a fer traduccions (això, quan no es dediquen a alguna altra feina completament diferent). Per això un bon nombre de traductors catalans són també, o són principalment, escriptors. No és el cas de cap dels traductors de Jane Austen; només Eulàlia Preses sembla que no va ser una traductora professional sinó ocasional. Pel que fa a Josep Ferrer, tot i que no és traductor, en canvi sí que es pot considerar expert en l'adaptació d'obres literàries per a infants.

Un altre tret que comparteixen, i que probablement està relacionada amb el fet que siguin professionals de la traducció, és el de treballar amb més llengües que el català i l'anglès: Arbonès i Udina tradueixen només de l'anglès, però ho fan tant al català com al castellà. La resta de traductors tradueixen fonamentalment al català, però de diverses llengües: Eulàlia Preses de l'anglès i del grec clàssic; M. Dolors Ventós, de l'anglès, l'italià i el portuguès; i Xavier Pàmies, de l'anglès, el francès i el portuguès. Tanmateix, l'anglès és la principal llengua de partida per a tots. (Josep Ferrer és un cas diferent, perquè en realitat no sabem del cert de quina llengua parteix.) També hem vist que per a tots el text d'Austen és l'obra més antiga (almenys en anglès) amb què s'han enfrontat. Només Arbonès i Pàmies, en emprendre les seves versions, havien traduït algunes (poques) obres del segle XIX —tot i que uns cinquanta anys posteriors a les d'Austen—, però en general es tracta de traductors més experimentats en l'anglès del segle XX.

Gairebé totes les versions han aparegut en editorials diferents, com a obres individuals en col·leccions diverses i, com hem comprovat, s'han encarregat, en general, a traductors diferents, dels quals només Dolors Udina havia traduït abans, i molt poc sovint, un anglès tan antic. Per tant, podem dir que malgrat el progrés que s'ha fet en els darrers vint-i-dos anys, de moment encara no sembla que cap editor s'hagi plantejat mai de publicar en català les novel·les completes de Jane Austen, i encara menys en versió d'un únic traductor (o traductora) expert en l'autora o almenys en

la seva època. Una altra cosa que cal assenyalar és que cap de les versions catalanes té una introducció, tot i que en la majoria de casos sí que van acompanyades d'una notícia molt breu a la solapa o a la contraportada del llibre sobre les dates de naixement i mort de l'autora i les altres obres que va escriure. L'excepció la constitueix la traducció-adaptació d'*Emma*, que dedica una introducció de tres pàgines a informacions bàsiques sobre l'escriptora i el llibre.

NOTES

- (1) Es refereix a *A Memoir of Jane Austen*, la primera biografia de l'autora, escrita pel seu nebot James Edward Austen-Leigh.
- (2) En la consulta informàtica al catàleg de la Bibliothèque National de Paris no s'hi ha trobat cap referència a anterior al 1822, però, per la informació que es dona tot seguit sobre *La nouvelle Emma*, i pel que en diuen les bibliografies sobre l'autora, sembla segur que n'hi va haver una.
- (3) En això no s'aparta de l'original: a causa de la reticència de Jane Austen a fer públic el seu nom —reticència normal en una dona a la seva època—, a la primera novel·la que va publicar hi constava que era escrita simplement by a lady; i les dues obres posteriors van aparèixer amb l'explicació «by the author of *Sense and Sensibility*» i «by the author of *Pride and Prejudice*», respectivament..
- (4) Cito per la recensió que en va fer Wright (1984: 98).
- (5) Se cita per la recensió que en va fer W. A. Craik (1985: 439).
- (6) Vegeu Alsina (2005), en què s'explica com diferents versions cinematogràfiques de *Pride and Prejudice* i de *Sense and Sensibility* han provocat noves traduccions espanyoles i reedicions de traduccions antigues d'aquestes obres.
- (7) Només sobre les adaptacions de les novel·les d'Austen al cinema i a la televisió ja hi ha una bibliografia ben nodrida. Com a obres interessants des d'enfocaments ben divergents es poden citar: *Jane Austen in Hollywood*, de Linda Troost i Sayre Greenfield (University Press of Kentucky, 2001), *Recreating Jane Austen*, de John Wiltshire (Cambridge University Press, 2001), *Jane Austen on Film and Television: A Critical Study of the Adaptations*, de Sue Parril (McFarland and Company, 2002) i *Jane Austen on Screen*, de Gina MacDonald i Andrew MacDonald (eds.) (Cambridge University Press, 2003).
- (8) Ha estat consultat el Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya, el catàleg manual de la Biblioteca de Catalunya i el catàleg Rebiun de totes les biblioteques universitàries espanyoles.
- (9) S'ha comptat una sola traducció quan el traductor era el mateix, encara que l'obra hagués aparegut en diverses editorials, i fins i tot si se n'havia canviat el títol (com ha passat en el cas de *Sense and Sensibility*).
- (10) Demostrada de manera contundent per Santoyo a *El delito de traducir* (1985).
- (11) Com es pot comprovar a la relació de traduccions que donem al final del llibre, el 1993 Ediciones B havia publicat una traducció espanyola de *Sense and Sensibility*, de J. M. Magrinà, amb el títol *Juicio y sentimiento*, que el 1997, després de l'aparició de la famosa pel·lícula d'Ang Lee, va ser reeditada amb el títol (molt menys encertat que l'anterior, ja que no recull el sentit del títol original, que *Juicio y sentimiento* sí que recollia) de *Sentido y sensibilidad*, que era el títol de la versió cinematogràfica doblada a l'espanyol. I el 1996 Plaza y Janés va publicar una altra versió espanyola d'aquesta novel·la, d'Ana María Rodríguez, també amb el títol de *Sentido y sensibilidad*.
- (12) Vegeu Alsina (2008).
- (13) Vegeu Consol (1989).
- (14) Com mostra Bacardí (1998: 32-33), des del 1956 fins el 1980 només un llibre de sis de la col·lecció era traduït, i una proporció alta ho era de llengües minoritàries. Gestí (2004: 166) hi afegeix la informació que de les dotze traduccions que van aparèixer en aquesta època a la col·lecció, quatre eren indirectes.
- (15) Vegeu la bibliografia de les seves traduccions al català a Alsina (2004: 385-389). Per a una bibliografia completa de tota la seva obra, que comprèn les traduccions al català i al castellà (incloses les inèdites), els pròlegs a les traduccions, articles, llibres de crítica i una obra de ficció, vegeu Pijuan (2003: 153-163).

BIBLIOGRAFIA

- AGORNI, Mirella, i Elena di GIOVANNI, «Pride and Prejudice in Italy», dins B. BATTAGLIA i D. SAGLIA (eds.), *Re-Drawing Austen: Picturesque Travels in Austenland*, Nàpols, Liguori Editori, 2004.
- ALSINA, Victòria, *Llengua i estilística en la narrativa de Jane Austen. Les traduccions al català*, Vic, Eumo Editorial, 2008.
- , «Adaptaciones cinematográficas de obras literarias: el caso de Jane Austen», dins P. ZABALBEASCOA, L. SANTAMARIA i F. CHAUME (eds.), *La traducción audiovisual. Investigación, enseñanza y profesión*, Granada, Comares, 2005, pp. 53-64.
- , «Jordi Arbonès i Montull. Translating in difficult times», dins A. BRANCHADELL, L. M. WEST (eds.), *Less Translated Languages*, Amsterdam, John Benjamins, 2004, pp. 385-389.
- BARCADÍ, Montserrat, «Joan Sales i els criteris de traducció», *Quaderns. Revista de traducció i interpretació*, 1, 1998, pp. 32-33.
- CONSOL, Isidor, «La dècada de les traduccions», *Cultura. Butlletí del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya*, 6, novembre 1989, pp. 51-56.
- CRESPO ALLUÉ, María José, *La problemática de las versiones españolas de Persuasión de Jane Austen*. Crítica de su traducción, Valladolid, Universidad de Valladolid, 1981.
- CRAIK, W. A., «Review: A Bibliography of Jane Austen by David Gilson. Jane Austen: A Reassessment by P. J. M. Scott», *The Review of English Studies*, New Series, 36 (143), 1985.
- GESTÍ BAUTISTA, Joaquim, «Traduccions catalanes de literatura neogrega (1881-2003)», *Quaderns. Revista de traducció i interpretació*, 11, 2004.
- MACDONALD, Gina, i Andrew MACDONALD, *Jane Austen on Film*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.
- PIJUAN, Alba, «Entrevista a Jordi Arbonès», *Quaderns. Revista de traducció i interpretació*, 10, 2004, pp. 153-163.
- SANTOYO, Julio César, *El delito de traducir*, León, Universidad de León, 1985.
- WRIGHT, Andrew, «Reviews. David Gilson, ed., A Bibliography of Jane Austen», *Nineteenth-Century Fiction*, vol. 39, núm. 1, juny 1984, p. 98.

APÈNDIX: Obres de Jane Austen

Obres de Jane Austen originals

- Sense and Sensibility* [1812], Penguin English Library, Harmondsworth, Penguin, 1969.
- Pride and Prejudice* [1813], Penguin English Library, Harmondsworth, Penguin, 1976.
- Mansfield Park* [1814], Penguin English Library, Harmondsworth, Penguin, 1975.
- Emma* [1816], Penguin English Library, Harmondsworth, Penguin, 1972.
- Northanger Abbey* [1817], Penguin English Library, Harmondsworth, Penguin, 1972.
- Persuasion* [1817], Penguin Classics, Harmondsworth, Penguin, 1985.
- Lady Susan / The Watsons / Sandition*, Penguin English Library, Harmondsworth, Penguin, 1975.

Obres de Jane Austen traduïdes al català

Orgull i prejudice, traducció d'Eulàlia Preses, Barcelona, Proa, 1985.
Persuasíó, traducció de Jordi Arbonès, Barcelona, Edhasa, 1988.
Mansfield Park, traducció de Maria Dolors Ventós, Barcelona, Club Editor, 1990.
L'abadia de Northanger, traducció de Jordi Arbonès, Barcelona, Edhasa, 1991.
Seny i sentiment, traducció de Xavier Pàmies, Barcelona, La Magrana, 2004.
Amor i amistat. Les tres germanes, traducció de Dolors Udina, Manresa, Angle Editorial, 2007.

Obres de Jane Austen traduïdes a l'espanyol

Northanger Abbey

La abadía de Northanger, traducció d'Isabel Oyarzábal (Beatriz Galindo, pseudònim), Madrid, Espasa-Calpe, 1921.
La abadía de Northanger, traducció de M. Jesús Masoliver, Barcelona, M. Arimany, 1945.
La abadía de Northanger, traducció de Juan Ruiz de Larios, Barcelona, Bruguera, 1945.
La abadía de Northanger, traducció s/n, Buenos Aires, Espasa-Calpe, 1951.
La abadía de Northanger, traducció de Guillermo Lorenzo, Barcelona, Bruguera, 1983. Reeditada el 1996 per Alba editorial.

Sense and Sensibility

Juicio y sentimiento, traducció de María Teresa Moré, Barcelona, Librería Nausica, 1942.
Juicio y sentimiento, traducció de Lluís Magrinyà, Barcelona, Ediciones B, 1993. Reeditada el 1997 amb el títol *Sentido y sensibilidad*.
Sentido y sensibilidad, traducció d'Ana María Rodrígue, Barcelona, Plaza y Janés, 1996.
Sensatez y sentimientos, traducció de Paulina Matta, Barcelona, Andrés Bello, 2000.

Pride and Prejudice

Orgullo y prejuicio, traducció de José J. Urríes y Azara, Madrid, Espasa-Calpe, 1924.
Más fuerte que el orgullo (orgullo y perjuicio), traducció de R. Berenguer, Barcelona, Ed. M. Arimany, 1943.
Orgullo y prejuicio, traducció d'Editorial Molino, Barcelona, Molino, 1944.
Orgullo y prejuicio, traducció de «Juventud», Barcelona, Juventud, 1957.
Orgullo y prejuicio, traducció d'Américo Nos Gray, México, Cumbre, 1956. Publicat per primera vegada a Espanya a Barcelona, Planeta, 1984.
Orgullo y prejuicio, traducció d'Armando Lázaro Ros, Madrid, Aguilar, 1957.
Orgullo y prejuicio, traducció s/n, introducció de Carlos Fuentes, Mèxic, UNAM, 1959.
Orgullo y prejuicio, traducció s/n, Círculo de Lectores, Barcelona, 1962.
Orgullo y prejuicio, traducció de M. Villamueva de Castro, Barcelona, Mateu, 1964.
Orgullo y prejuicio, traducció de Micaela Misiego, Madrid, Iter, 1970.
Orgullo y prejuicio, traducció de Javier Costa Clavell, Barcelona, Mundilibro, 1973.
Orgullo y prejuicio, traducció de María Antonia Ibáñez, Madrid, Cátedra, 1987.
Orgullo y prejuicio, traducció de Fernando Durán, Barcelona, Juventud. Pot ser la mateixa versió que la que va aparèixer, sense consignació del traductor, a la mateixa editorial i col·lecció als anys 50.
Orgullo y prejuicio, traducció s/n, Barcelona, Óptima, 1998.
Orgullo y prejuicio, traducció d'Ana Mª Rodríguez, Madrid, EL MUNDO Unidad Editorial, 1999.
Orgullo y prejuicio, traducció de Kiky Rodríguez, Madrid, Mestas ediciones, 1999.
Orgullo y prejuicio, traducció de José Luis López Muñoz, Madrid, Alianza, 2002.
Orgullo y prejuicio, traducció d'Alejandro Pareja Rodríguez, Barcelona, Edaf, 2002.

Emma

Emma, traducció de José Luis López Muñoz, Madrid, EMESA, 1971.
Emma, traducció s/n, Madrid, Magisterio Español, 1971.
Emma, traducció de Sergio Pitol, Navarra, Salvat, Alianza, 1972.
Emma, traducció de José María Valverde, Barcelona, Lumen, 1978.
Emma, traducció de Carlos Pujol, Barcelona, Planeta, 1982.
Emma, traducció de Ana M. Rodríguez, Barcelona, Plaza & Janés, 1997.
Emma, traducció de Juani Guerra, Madrid, Cátedra, 1997.

Mansfield Park

El parque de Mansfield, traducció de Guillermo Villalonga, Barcelona, Tartessos, 1943.
Mansfield Park, traducció de Miguel Martín, Madrid, Ediciones Rialp, 1995.
Mansfield Park, traducció de Francisco Torres, Barcelona, Alba editorial, 1995.

Persuasion

Persuasión, traducció de M. Ortega y Gasset, Madrid, Calpe, 1919.
Persuasión, traducció de Juan Ruiz de Larios, Barcelona, Bruguera, 1945.
Persuasión, traducció de M. L. M., Barcelona, Surco, 1945.
Persuasión, traducció s/n, Revista literaria de Montenegro, Barcelona, Bagaña Hnos. S.L., 1947.
Persuasión, traducció s/n, Revista literaria. Novelas y cuentos, Madrid, 1948.
Persuasión, traducció de l'editorial, Barcelona, Juventud, 1958.

Persuasión: Sandition, traducció de Francisco Torres Oliver, Barcelona, Alba, 1996.
Persuasión, traducció d'I. de la C. y C. G., Barcelona, Andrés Bello, DL, 1998.
Persuasión, traducció de Juan Jesús Zaro. Madrid, Cátedra, 2003.
Persuasión, traducció de José Fernández Z., Barcelona, RBA, 2004.

Obres menors

Lady Susan, novela, traducció de Marcelo Cohen, Barcelona, Icaria, 1984.
Lady Susan, traducció de Jorge Casellas Guitart, Madrid, El Mundo / La Revista, 1998.
Amor y amistad, traducció de Menchu Gutiérrez, Barcelona, Alba, 1998.
Lady Susan: Los Watson, traducció de Marta Salís, Barcelona, Alba, 2000.

© Grupo de Investigación
T-1611, Departamento de
Traducción, UAB | Research Group
T-1611, Translation Departament,
UAB | Grup d'Investigació T-1611,
Departament de Traducció, UAB